

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI
Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınları

sanat ve tasarım art & design

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM DERGİSİ
ANADOLU UNIVERSITY JOURNAL OF ART & DESIGN

CİLT / VOLUME 5 - SAYI / NUMBER 5 - ARALIK / DECEMBER 2013

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM DERGİSİ

ANADOLU UNIVERSITY JOURNAL OF ART AND DESIGN

Sahibi: Anadolu Üniversitesi adına, **Rektör Prof. Dr. Davut AYDIN**

Owner: On behalf of Anadolu University, **Rector Prof. Dr. Davut AYDIN**

Yayın Yönetmeni: (Sorumlu Müdür) / **Publications Directör:** Osman Nuri KIDAK

Yayın Yönetmeni Yardımcısı: / **Publications Directör Assist.:** Sıdika ATEŞ

Dizgi / Typest: Örsan ŞAFAK, Elif KARABULUT, Mert Can MERAL

Görsel Tasarım / Graphic Design: Arş. Gör. Deniz DALMAN

Kapak Tasarımı / Cover Desingn: Öğr. Gör. Cemalettin YILDIZ, Arş. Gör. Deniz DALMAN

Anadolu Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Editörler Kurulu bulunan, ulusal hakemli bir dergidir. Gönderilen yazılar önce Baş Editör ve ilgili Editör tarafından bilimsel nitelik, etik araştırma yöntemlerini uygunluk açısından incelenerek değerlendirilir. Uygun bulunan yazılar alanında uzman üç ayrı hakeme gönderilir. Hakemlerin kararları doğrultusunda yazı ya doğrudan yada düzeltilerek yayınlanır veya reddedilir. Hakemlerin gizli tutulan raporları dergi arşivinde on yıl süre ile tutulur. Yazım kuralları ile ilgili ayrıntılar dergi sonunda bulunabilir.STD' de yayımlanan tüm eserlerin yayım hakkı Anadolu Üniversitesi' ne aittir.

Anadolu University Journal of Art and Desing is a national refereed journal that has an editorial board.The journal is published twice a year.

The Editor-in-Chief and the related Editor evaluate the submissions in terms of scientific quality, ethics and research methods.If they deem appropriate, the manuscripte are sent to three referees, all experts in the related field. In line with the suggestions of referees, the manuscripts are published with or without corrections, or rejected.The reports of referees are kept in the archives of the journal for ten years.Submission guidelines are available at the end of the journal. Anadolu University holds the copyright of all papers published in the Journal of Art and Desing (JAD).

Yazışma Adresi /Adress:

Anadolu Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Enstitüsü,
Sanat ve Tasarım Dergisi Sekreteryası,
Yunusemre Kampüsü,
26470 Tepebaşı - ESKİŞEHİR

e-mail: sanattasarim@anadolu.edu.tr

Web adresi: <http://www.std.anadolu.edu.tr/>

ISSN: 2146-7692

Baskı Tarihi: OCAK 2014

Anadolu Üniversitesi Basımevi Tesislerinde 500 Adet Basılmıştır.

MERHABA

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü olarak “Sanat ve Tasarım Dergisi” nin beşinci sayısını sizlerin de katkılarıyla yayımlamış bulunmaktayız.

Güzel Sanatlar Enstitüsü olarak hedefimiz; güzel sanatlar eğitimi veren yüksek öğretim kurumlarının gereksinim duyduğu, kuramsal anlamda oluşan birikimlerin paylaşılacağı, düzeyli ve nitelikli bir sanat ve tasarım dergisini sizlerle buluşturmadır. Dergimizin bu sayısında sanata, tasarıma dair konuları daha da zenginleştirerek, sanata ve kültüre hizmet etme düşüncesiyle elimizden gelen çabayı göstermekteyiz. Bugün içinde yaşadığımız koşullarda Türkiye'nin dünya çapında ön sıralarda yer alması, kültüre sanata ve bilime verdiği değerlerle ilintilidir. Bu düşünce doğrultusunda yaratıcı, nitelikli sanatçı ve tasarımcılar yetiştirmek çağdaş ulusların öncelikli hedefleri arasındadır. Sanatçılar ve sanatla uğraşanlar, küreselleşen dünyada iletişim içinde olarak gündemi ve gelişmeleri takip etmelidir. Bizlere düşen görev bu bağlantıyı sağlamaktır. Sizlerin dergimizde yayınlanmak üzere gönderdiği araştırma ve makaleler sanatın toplumla entegre olmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nitelikteki dergiler sayesinde sanatçıların, tasarımcıların, akademisyenlerin bilgi ve birikimlerinin okuyucuya sunulması sağlanmaktadır. Dergimizin bundan sonra yayımlanacak olan 6. sayısını sanat ve bilim konusuna ayırdığımızdan bu konuda yapmış olduğunuz araştırma ve yazılarınıza hem basılı ortamda hem de elektronik ortamda ev sahipliği yapmaya devam edeceğiz.

Dergimizin bu sayısında da emeği geçen herkese editörlere ve hakemlere teşekkürlerimi sunarım.

Prof. S. Sibel SEVİM

Baş Editör

Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

FOREWORD

We, as Anadolu University Institute of Fine Arts, published the 5th issue of “Art and Design Journal” thanks to your contributions.

As the Institute of Fine Arts, our goal is to offer a qualified art and design journal, which has been required by higher-education institutions offering fine arts education and which allows academics to share theoretical knowledge on fine arts. In this issue, our journal continues to enrich publications on arts and design, and we are doing our best to contribute to arts and culture. Today, Turkey has been placed among the rapidly developing countries in the world probably because the country has permanently been promoting arts, science and culture. In this vein, training creative, qualified, top-level artists and designers is among the primary targets of modern nations. Artists and the ones dealing with art, in a globalizing world, need to be in constant communication with each other to keep up to date. Our role in this process is to facilitate the network among artists. The research and articles you send to be published in our journal play an important role in integrating arts with the society. Thanks to journals of this nature, various artists, designers and academics have the chance to offer their knowledge and research to readers. We are looking forward to your papers on the relationship between arts and science for the 6th issues of the journal published online in Turkish and English.

I would like to thank to the editors and the referees as well as everyone that have contributed to this issue of the journal.

With my best regards

Prof. S. Sibel SEVİM

Editor in Chief

Director of the Fine Arts Institute

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM DERGİSİ

ANADOLU UNIVERSITY JOURNAL OF ART AND DESIGN

Baş Editör / Editör-in-Chief : *Prof. S. Sibel SEVİM*

Baş Editör Yardımcısı / Associate Editor : *Prof. Leyla VARLIK ŞENTÜRK*

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü 26470 Eskişehir-Turkey

Tel/Phone: +90 222 335 05 80 dahili / ext: 4178

Faks/Fax: +90 222 335 79 43

e-posta/e-mail: gzsens@anadolu.edu.tr

EDİTÖRLER / EDITORS

Prof. Dr. Meral NALÇAKAN / Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan ERKEK / Devlet Konservatuvarı

Prof. S. Sibel SEVİM / Anadolu Üniversitesi

Prof. Bahadır GÜLMEZ / Anadolu Üniversitesi

Prof. Hikmet SOFUOĞLU / Anadolu Üniversitesi

Prof. Hayri ESMER / Anadolu Üniversitesi

Prof. Gülbin KOÇAK / Anadolu Üniversitesi

Prof. Bülent ALANER / Anadolu Üniversitesi

Prof. Candan DİZDAR TERWIEL / Hacettepe Üniversitesi

Prof. Leyla VARLIK ŞENTÜRK / Anadolu Üniversitesi

Prof. Nazan SÖNMEZ / Hacettepe Üniversitesi

Prof. Hasip PEKTAŞ / Hacettepe Üniversitesi

Prof. Emel ŞÖLENAY / Anadolu Üniversitesi

Prof. Fatma AKYÜREK / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi

Prof. Sevim SELAMET / Anadolu Üniversitesi

Prof. T. Fikret UÇAR / Anadolu Üniversitesi

Prof. Saim DÖNMEZER / Anadolu Üniversitesi

Prof. Zeliha AKÇAOĞLU TETİK / Anadolu Üniversitesi

Prof. Soner GENÇ / Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Münevver ÇAKI / Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Hüseyin ERYILMAZ / Anadolu Üniversitesi

Doç. Dr. Ozan TUNCA / Anadolu Üniversitesi

Doç. Burak KAPTAN / Anadolu Üniversitesi

Doç. Ayşe Gülriz GERMEN / Anadolu Üniversitesi

Doç. Namık Kemal SARIKAVAK / Hacettepe Üniversitesi

Doç. Kemal ULUDAĞ / Anadolu Üniversitesi

Doç. Mustafa AĞATEKİN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Rahmi ATALAY / Anadolu Üniversitesi
Doç. Şenol AYDIN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Burak BASMACIOĞLU / Anadolu Üniversitesi
Doç. Rıdvan COŞKUN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Oytun EREN / Devlet Konservatuvarı
Doç. Erol İPEKLİ / Devlet Konservatuvarı
Doç. Fethi KABA / Anadolu Üniversitesi
Doç. Gülen EGE / Anadolu Üniversitesi
Doç. Burcu Evren TUNCA / Anadolu Üniversitesi
Doç. Lillian TONELLA TÜZÜN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Ezgi Hakan MARTINEZ / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Özlem MUMCU UÇAR / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Ekrem KULA / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Hasan Sami YAYGINGÖL / Devlet Konservatuvarı
Yrd. Doç. Selçuk YILMAZ / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Kemal TİZGÖL / Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Şenol KUBAT / Bilecik Üniversitesi
Yrd. Doç. Oya UZUNER / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Sadettin AYGÜN / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Cemalettin SEVİM / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Füsun CURAOĞLU / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Nurbiye UZ / Anadolu Üniversitesi

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ SANAT VE TASARIM DERGİSİ

ANADOLU UNIVERSITY JOURNAL OF ART AND DESIGN

GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ SANAT VE TASARIM DERGİSİ HAKEM LİSTESİ

- Prof. Dr. Ferhat ÖZGÜR / Kültür Üniversitesi*
Prof. Dr. Nilay KAN BÜYÜKİŞLEYEN / Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bahadır GÜLMEZ / Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Ruşen YAMAÇLI / Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe Müge BOZDAYI / TOBB ETÜ Üniversitesi
Prof. Dr. Berika İPEKBAYRAK / Mersin Üniversitesi
Prof. Dr. Türev BERKİ / Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Şeyda ÇİLDEN / Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Salih OFLUOĞLU / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Dr. Rifat ŞAHİNER / Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Levend KILIÇ / Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Özer KAMBUROĞLU / Kocaeli Üniversitesi
Prof. S. Sibel SEVİM / Anadolu Üniversitesi
Prof. Gül ÖZTURANLI / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Meltem KAYA ERTL / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Bülent ALANER / Anadolu Üniversitesi
Prof. Çetin AYDAR / Ankara Üniversitesi
Prof. Hayri ESMER / Anadolu Üniversitesi
Prof. Cevat DEMİR / Okan Üniversitesi
Prof. Zeynur ERENGÖNÜL / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Tayfun ERDOĞMUŞ / Marmara Üniversitesi
Prof. Tansel TÜRKDOĞAN / Gazi Üniversitesi
Prof. Hande KURA / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Halil YOLERİ / Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Sevim ÇİZER / Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Mehmet ÖZER / Marmara Üniversitesi
Prof. Leyla VARLIK ŞENTÜRK / Anadolu Üniversitesi
Prof. Gülbin KOÇAK / Anadolu Üniversitesi
Prof. M. Ertuğrul BAYRAKTARKATAL / Başkent Üniversitesi
Prof. Pelin HALKACI / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Emel ŞÖLENAY / Anadolu Üniversitesi
Prof. Hüsamettin KOÇAN / Okan Üniversitesi
Prof. Aydın AYAN / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Mümtaz SAĞLAM / Hacettepe Üniversitesi
Prof. Hasan PEKMEZCİ / Hacettepe Üniversitesi
Prof. Candan DİZDAR TERWIEL / Hacettepe Üniversitesi
Prof. Bilgehan UZUNER / Anadolu Üniversitesi
Prof. Hasip PEKTAŞ / Işık Üniversitesi
Prof. Mehmet YILMAZ / Gazi Üniversitesi
Prof. Hatice BENGİSU / Balıkesir Üniversitesi
Prof. Pelin HALKAÇI / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Prof. Sevim SELAMET / Anadolu Üniversitesi

Prof. Pınar GENÇ / Anadolu Üniversitesi
Prof. Saime DÖNMEZER / Anadolu Üniversitesi
Prof. Uğurcan AKYÜZ / Yakın Doğu Üniversitesi
Prof. Soner GENÇ / Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Ozan TUNCA / Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Münevver ÇAKI / Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Orhan AHISKAL / Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. Görkem ÇALGAN / Uludağ Üniversitesi
Doç. Dr. Ertuğrul ALGAN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Ali OSMAN KURT / Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Lale ALTINKURT / Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Hasan KIRAN / Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Ferhat SATICI / Mardin Artuklu Üniversitesi
Doç. Dr. Cem GİRĞİN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Dr. Çetin ERGAND / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Doç. Dr. Zuhâl ARDA / Selçuk Üniversitesi
Doç. Mümtaz DEMİRKALP / Hacettepe Üniversitesi
Doç. Hale BASMACIOĞLU / Anadolu Üniversitesi
Doç. Kemal ULUDAĞ / Anadolu Üniversitesi
Doç. Metin İNCE / Anadolu Üniversitesi
Doç. Beste Tıknaz MODİRİ / İstanbul Üniversitesi
Doç. Gülen EGE SERTER / Anadolu Üniversitesi
Doç. İzzet NAZLIKA / Hacettepe Üniversitesi
Doç. Gülay YAŞAYANLAR / Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Rıdvan COŞKUN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Şemsettin EDEER / Anadolu Üniversitesi
Doç. Rahmi ATALAY / Anadolu Üniversitesi
Doç. Ayşe Sibel KEDİK / Hacettepe Üniversitesi
Doç. İsmail YARDIMCI / Uşak Üniversitesi
Doç. Mustafa AĞATEKİN / Anadolu Üniversitesi
Doç. B. Bediz KINIKLI / Hacettepe Üniversitesi
Doç. Kamerhan TURAN / Başkent Üniversitesi
Doç. Hakan ERTEP / Hacettepe Üniversitesi
Doç. Canan ATALAY AKTUĞ / Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Melihat TÜZÜN / Kocaeli Üniversitesi
Doç. Rifat ŞAHİNER / Yıldız Teknik Üniversitesi
Doç. Kaan CANDURAN / Erciyes Üniversitesi
Doç. Sinan DİZMEN / Ankara Üniversitesi
Doç. Emre FEYZOĞLU / Hacettepe Üniversitesi
Doç. Rahmi ATALAY / Anadolu Üniversitesi
Doç. Neslihan PALA / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Doç. Necla COŞKUN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Meltem SÖYLEMEZ / Adnan Menderes Üniversitesi
Doç. Özgür SOĞANCI / Anadolu Üniversitesi
Doç. Ahmet ALBAYRAK / Erciyes Üniversitesi
Doç. Necla RÜZGAR / Hacettepe Üniversitesi
Doç. Oytun EREN / Anadolu Üniversitesi

Doç. Ezgi Gönlüm YALÇIN / Anadolu Üniversitesi
Doç. Mehmet Emin GÖKTEPE / Hacettepe Üniversitesi
Doç. Jülide GÜNDÜZ / İstanbul Teknik Üniversitesi
Doç. Kıvılcım YILDIZ ŞENÜRKMEZ / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Doç. Ezgi Hakan MARTİNEZ / Anadolu Üniversitesi
Doç. Güldane ARAZ AY / Anadolu Üniversitesi
Doç. Ayşe Dilek KIRATLI / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nevzat ATALAY / Kocaeli Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Osman DEMİRBAŞ / İzmir Ekonomi Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Özlem MUMCU UÇAR / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Feyyaz BODUR / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Sezer Cihaner KESER / Yüzüncüyıl Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Saadet AYTIS / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ayfer UZ / Trakya Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Nilay ERTÜRK / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Sezin TÜRKKAYA / Uludağ Üniversitesi
Yrd. Doç. Cemalettin SEVİM / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Oya UZUNER / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Ekrem KULA / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Bülent ÇINAR / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yrd. Doç. Ersoy YILMAZ / Çankırı Üniversitesi
Yrd. Doç. Nurbiye UZ / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Sadettin AYGÜN / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Kadir SEVİM / Şeyh Edebalı Üniversitesi
Yrd. Doç. Vedat KAÇAR / Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Alp ÇAM / Dokuz Eylül Üniversitesi
Yrd. Doç. Zühal ÖZEL SAĐLAMTİMUR / Ege Üniversitesi
Yrd. Doç. Selçuk YILMAZ / Anadolu Üniversitesi
Yrd. Doç. Mete AĐYAR / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yrd. Doç. Devabil KARA / Marmara Üniversitesi
Yrd. Doç. Kemal TİZGÖL / Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Şenol KUBAT / Şeyh Edebalı Üniversitesi
Yrd. Doç. Hüseyin ÖZÇELİK / Hacettepe Üniversitesi
Yrd. Doç. Glgn ELİTEZ / Sakarya Üniversitesi
Yrd. Doç. Emre ZEYTİNOĐLU / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yrd. Doç. Ömer Emre YAVUZ / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yrd. Doç. Yıldız GÜNER / Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Yrd. Doç. Güler BEK / Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Ahu ANTMEN / Marmara Üniversitesi
Yrd. Doç. Pelin AVŞAR / Dumlupınar Üniversitesi
Yrd. Doç. İhsan ENVEROĐLU / Selçuk Üniversitesi
Yrd. Doç. Semih KAPLAN / Anadolu niversitesi
ÖĞr. Gör. Murat GERMEN / Sabancı niversitesi
ÖĞr. Gör. Hasan BAŞKIRKAN / Anadolu niversitesi
ÖĞr. Gör. Leyla KUBAT / Şeyh Edebalı niversitesi
ÖĞr. Gör. Erdem ÇETİNTAŞ / Anadolu Üniversitesi

İÇİNDEKİLER / CONTENT

MAKALELER / ARTICLES

Sayfa / Page

" İŞİTME ENGELLİ GENÇLERLE İŞ BAŞVURU DOSYASI GELİŞTİRME ÇALIŞMALARININ İNCELENMESİ: EYLEM ARAŞTIRMASI " " AN EXAMINATION OF JOB APPLICATION PORTFOLIO DEVELOPMENT PROCESS WITH HEARING IMPAIRED YOUTHS: AN ACTION RESEARCH "	<i>Prof. Dr. / Prof. Dr. Yıldız UZUNER Öğr. Gör. / Lect. Tamer DERİCAN</i>	1-23
" SON ÜÇ ULUSLARARASI İSTANBUL BİENALİ'NDE YAPITLARI YER ALAN KADIN SANATÇILARDAN BİR SEÇKİ " " A SELECTION OF WOMEN ARTISTS WHO PARTICIPATED IN THE LAST THREE INTERNATIONAL ISTANBUL BIENNIAL'S "	<i>Yrd. Doç. / Assist. Prof. Burcu AYAN ERGEN</i>	25-38
" İLETİŞİM AÇISINDAN EXLIBRİS " " EX-LIBRIS IN COMMUNICATION "	<i>Öğr. Gör. Dr. / Lect. Dr. Gökhan OKUR</i>	40-48
" 400 YILLIK GELENEK: HAGİ SERAMİKLERİ " " 400-YEARS TRADITION: HAGI CERAMICS "	<i>Prof. / Prof. Zehra ÇOBANLI Arş. Gör. / Res. Assit. Gökçe ÖZER</i>	50-59 / 60-69
" ÇAĞDAŞ SANAT YAPITLARININ PLASTİK VE MEKANİK SÜREÇ ETKİLEŞİMİNDE FOTOĞRAFİN YERİ " " PLACE OF PHOTOGRAPH IN INTERACTION OF PLASTIC AND MECHANICAL PROCESS OF CONTEMPORARY ART OBJECTS "	<i>Yrd. Doç. Dr. / Assist. Prof. Dr. Erhun ŞENGÜL</i>	70-82
" DİL VE MÜZİĞİN KARŞILAŞTIRMASI " " COMPARISON BETWEEN LANGUAGE AND MUSIC "	<i>Doç. Dr. / Assoc. Prof. Dr. Mehmet Emin GÖKTEPE</i>	84-102
" ADALET BAYRAMOĞLU'NUN ATATÜRK KONULU PANOLARI " " ADALET BAYRAMOĞLU'S PANELS ON THE THEMA OF ATATÜRK "	<i>Yrd. Doç. / Assist. Prof. Seyhan YILMAZ</i>	104-116
" ETNOMÜZİKOLOJİDE ÇALGI ODAKLI ÇALIŞMALAR VE KÜLTÜREL BAĞLAMIYLA ÇALGI " " INSTRUMENT-ORIENTED STUDIES IN ETHNOMUSICOLOGY AND "MUSICAL INSTRUMENT WITH ITS CULTURAL CONTEXT "	<i>Arş. Gör. Dr. / Res. Assit. Dr. Murat KÜÇÜKEBE</i>	118-130
" ORTA ÇAĞ'IN GROTESK DÜNYASI VE MEHMED SİYAH KALEM'İN DEMONLARI " " GROTESQUE WORLD OF THE MİDDLE AGES AND DEMONS OF MEHMED SİYAH KALEM "	<i>Arş. Gör. Dr. / Res. Assit. Dr. Evren KARAYEL GÖKKAYA</i>	132-138
" YAŞ ÇAMURLAR ÜZERİNDE UYGULANAN MÜHÜR DEKORLARI VE ÇAĞDAŞ UYGULAMALARINDAN ÖRNEKLER " " STAMPS DECORATION ON WET CLAY SURFACES AND SAMPLE OF CONTEMPORARY APPLICATIONS "	<i>Prof. / Prof. S. Sibel SEVİM Arş. Gör. / Res. Assit. Duygu KAHRAMAN</i>	140-144 / 145-149
" BİYOKİTİDAR KAVRAMI ve ÖTEKİLEŞTİRMENİN İKİ KADIN KARAKTERDE TEMSİLİ "MERYEM ANA VE BERFO ANA" " " THE CONCEPT OF BIPOWPER AND OTHERING IN THE REPRESENTATION OF TWO FEMALE CHARACTERS "VIRGIN MARY AND BERFO ANA" "	<i>Yrd. Doç. / Assist. Prof. Lütfiye BOZDAĞ</i>	151-170
" MODERNİZM SONRASI ALTERNATİFLERİNDEN: FEMİNİST SÖYLEM VE BATILI SANATÇILAR " " ONE OF THE ALTERNATİVES OF POST-MODERNİZM PERİOD: FEMİNİST RHETORİC AND EUROPEAN ARTİSTS "	<i>Yrd. Doç. / Assist. Prof. Berna KAYA OKAN</i>	171-185

“ İLETİŞİM AÇISINDAN EXLIBRİS ”

“ EX-LIBRIS IN COMMUNICATION ”

Öğr.Gör.Dr. Gökhan Okur *

Lect.Dr. Gokhan Okur *

ÖZET

Kaynak/göndericinin, belli bir iletiyi, bir kanal aracılığı ya da bir iletişim aracı ile alıcı/hedefe ulaştırmasına iletişim denir. Ekslibris böyle bir tanım içindeki iletişim aracı olarak değerlendirilmemeli, bir sanat yapıtının kurduğu iletişim modeli içinde incelenmelidir.

Ekslibris, kitabın kime ait olduğunu bildiren, sembol ve işaretlerden oluşan, sanat/tasarım ilkeleri doğrultusunda sanatsal öğelerin bulunduğu, belirli sayıda, farklı teknikler ile çoğaltılan, kitapların iç kapağına yapıştırılacak kadar küçük boyutta, çoğunlukla Batı’da yaygın geleneksel, sanatsal bir çalışmadır.

Ekslibris sanat yapıtı olarak değerlendirildiğinde, iki işlevi olmalıdır. Bunlar estetik kaygı uyandırmak ve bir iletide bulunmaktır. Alıcı bunlardan birini yakalayabiliyorsa, o sanat yapıtıyla etkileşime geçmiş olur.

Anahtar Kelimeler: Ekslibris, İletişim, Yapıt, Etkileşim, Kitap

ABSTRACT

Ex-libris is a traditional artistic work, which is more common in Western Countries, stating the owner of the book using symbols and signs, meeting the artistic elements in accordance with the principles of art and design, running off copies in certain amounts and different techniques and having small dimensions to be pasted inside the cover of the books.

Ex-libris, as a work of art, must have two functions. These are “having an aesthetic concern” and “giving a message”. If the receiver is able to capture one of these two functions, it means that it is interacted with the work of art.

Providing that a particular message by the source and the sender is delivered via a particular channel or a means of communication to the receiver and the target, this process is called “communication”. However, ex-libris should be considered in the communication model of a “work of art” rather than a communication tool in such definition.

Keywords: Ex-libris, Bookplate, Communication, Artwork, Interaction, Book

*Yakın Doğu Üniversitesi (YDÜ), Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi (GSTF), Grafik Tasarım Bölümü, Yakın Doğu Bulvarı, Lefkoşa, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti - gokokur@gmail.com - http://gokoroko.blogspot.com

GİRİŞ

Ekslibris , kitabın kime ait olduğunu bildiren, sembol ve işaretlerden oluşan, sanat ve tasarım ilkeleri doğrultusunda sanatsal öğelerin buluştuğu, belirli sayıda, farklı teknikler ile çoğaltılan, kitapların iç kapağına yapıştırılacak kadar küçük boyutlara sahip, daha çok batı ülkelerinde yaygın, geleneksel bir sanatsal çalışmadır. ...'nın kitabı, ...'nın kitaplığına ait veya... 'nın kütüphanesinden anlamına gelen ekslibris İngilizce'de 'bookplate' olarak adlandırılır. Köklü bir geleneğe sahip olan ekslibrisin bilinen en eski örneği (Görüntü 1), M.Ö. 1400 yıllarında yapılmış olan III. Amenophis'in kitaplığına ait açık mavi fayans bir objedir "Lamb, (2012)". Kültür ve sanata verdiği büyük önemle tanınan ve M.Ö. 600 yıllarında yaşamış olan Asur Kralı Asurbanipal zamanından kalma ekslibris örneklerinin bulunduğu da belirtilmektedir "Koşay (1977)". Almanyada 1450 yılında 'kirpici' lakaplı bir papazın adına yapılan çalışma ilginç bir örnektir (Görüntü 2). Ancak M.S. 15. yüzyılın üçüncü çeyreğinde Almanya'da; ağaç üzerine elle boyanmış basit bir arma ile sahibinin eliyle yazılmış bir sözden oluşan ekslibris , gerçek anlamdaki ilk örneklerdir.

Resim1: M.Ö. 1400 yıllarında açık mavi renk fayans üzerine yapılan ve III. Amenophis'in kitaplığına ait olan ekslibrisin görüntüsü.

Resim2: 1450'de 'Kirpici' lakaplı Papaz Johannes Knabeberg için yapılan çalışmanın üst tarafında 'Hans Igle öpsün sizi' yazmaktadır.

Ekslibrisin yaygınlaşmasında matbaanın icadı önemli bir rol oynamıştır. Çünkü, matbaanın icadı kitapların çok sayıda basılıp yaygınlaşmasına, kitaplıkların büyümesine ve yeni kitaplıkların oluşmasına, dolayısı ile ekslibrise olan gereksinimin artmasına neden olmuştur. 16. yüzyılda altın çağını yaşayan ekslibris pek çok Avrupa ülkesinde görülmeye başlanmış ve dönemin birçok ünlü sanatçısının üretim alanına girmiştir. 17. yüzyılda varlığını sürdüren ekslibris, 18. yüzyılın sonlarında artık büyük kütüphanelerin vazgeçilmez gereksinimleri arasında yer almaya başlamıştır. 19. yüzyılda endüstri devrimi ile baskı teknolojisi hızlanmış, kitabın varlığı güçlenmiştir. Özel kütüphanelerin yanı sıra büyük kütüphaneler de kurulmuştur. Kitap basımının artması ile beraber her kitaba ve kitap sahibine özgü tasarımlar kullanılmaya başlanmıştır. Bunun yanında 19. yüzyılın sonlarında ekslibris koleksiyonculuğu oluşmuş ve yaygınlaşmıştır. Artık sadece kitaplara yapıştırmak düşüncesi ile yapılmayıp, biriktirme ve değiştirme objesi olarak da kullanılmaya başlanmış ve bu durum ekslibris sanatında yeniden bir canlanmaya neden olmuştur "Pektaş (1996)".

Türkiye'de ekslibrisin tanınması Batı'dan gelen kitaplar aracılığıyla olmuştur. Avrupa ülkelerinde yaygın olarak kullanılan ekslibrislerin yer aldığı kitaplar zamanla ikinci el satışlarla Türkiye'ye gelmiş ve kendi adına ilk ekslibris yapanlar da o dönemin yabancı uyruklu okurları olmuştur "Pektaş (1996)". Türkiye'de 1980'li yıllardan sonra, özellikle güzel sanatlar eğitimi veren okullarda özgün baskı ve grafik tasarım derslerinin verilmesi ile ekslibris yapan kişiler yetişmeye başlamış ve bu kişilerden bazıları yaptıkları çalışmalar ile ekslibrisin yaygınlaşmasında önemli rol almışlardır. Örneğin; bu dönemde yetişmiş isimlerden Erdoğan Ergün² ve Gökhan Okur, Yakın Doğu Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi tarafından düzenlenen **Uluslararası Rauf R. Denktaş Ekslibris Yarışması'nın** gerçekleşmesi için yaptıkları çalışmalar ile ekslibrisin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde de yaygınlaşmasına önemli katkı koymuşlardır. Ayrıca Yakın Doğu Üniversitesi'nin ev sahipliğini yaptığı, kreatörü ve yürütücüsü Gökhan Okur olan **İkide Bir Sanatsal Atölye Çalışmaları** kapsamında Martin R. Baeyens³ tarafından yürütülen 'Small is Beautiful' atölye çalışması da yine ekslibrisin Kuzey Kıbrıs'ta yaygınlaşması için önemli bir etkinlik olmuştur. 1997 yılında Prof. Hasip Pektaş tarafından Ankara Ekslibris Derneği'nin (AED) kurulması önemli bir dönüm noktası oluşturarak alana ilişkin çalışmaların gelişme hızında yükselen bir ivme kazanmasına yol açmıştır. AED halen çalışmalarına İstanbul Ekslibris Derneği adı altında devam etmektedir. Derneğin Uluslararası Ekslibris Dernekleri Federasyonu (FISAE) üyesi olması, uluslararası düzeyde yarışmalar ve sergiler düzenlemesi, üniversitelerde konuyla ilgili atölye çalışmalarının (workshop) artması ekslibrisin Türkiye'de de bilindik bir sanatsal çalışma olarak hızla akıllara yerleşmesine neden olmuştur.

Ekslibris, günümüzde sadece kitapların iç kapaklarında yer almamakta, hem sergiler aracılığıyla sanat galerilerinin duvarlarında sanat severlerle buluşmakta, hem de grafik bir ürün olarak koleksiyonları yapılmaktadır.

Ekslibrisin İletişimdeki Yeri

Ekslibris, grafik tasarım ve plastik sanatları bir arada kullanan özgür ve özgün bir sanatsal etkinliktir. Kaynak ve gönderici, belli bir iletiyi, belli bir kanal aracılığı ya da bir iletişim aracı ile alıcı ve hedefe ulaştırmakta ise bu sürece **iletişim** denir "Oskay, (200210-962)". Böyle bir modelde, ekslibrisi sipariş eden kişi 'kaynak', sanatçı 'gönderici', ekslibris 'iletişim aracı' ve bu ekslibrisin yer aldığı kitabı kullananlar da 'alıcı' olarak kabul edilebilir. İlk bakışta bu durum, akıllarda ekslibrisin böyle bir iletişim modeli içinde değerlendirilebileceği gibi bir yanlışlıktır. İlerleyen araştırmalar böylesi bir modelin ekslibris için çok da uygun olmadığını ortaya koymaktadır. Burada yapılan hata, ekslibrisi herhangi bir iletişim aracıyla aynı anlamda değerlendirmekten kaynaklanmaktadır.

Ekslibrisin işlevi, başlangıcından bu yana çok değişmiştir. Çıkış nedeni kitabın kime ait olduğunu bildirmek olan ekslibris, günümüze geldikçe bu işlevinin yanısıra sanat ve tasarım alanında aldığı rol ile de izlenmeye başlamıştır. Koleksiyonculuk, sergileme ve yarışmalar bu rolü ya da üstlendiği yeni işlevini belirleyen etkenler olmuştur. Durum böyle olunca, ekslibrisin özellik-

² YDÜ, GSTF, Grafik Tasarım Bölümü, Öğretim Üyesi.

³ Gent Güzel Sanatlar Kraliyet Akademisi-Belçika, Öğretim Üyesi, aktif ressam, grafik sanatçısı ve tasarımcı

leri birçok yönde gelişme göstermiştir. Bir kişi tarafından sipariş edildiği için bir bilgiyi iletmesi, bu özelliklerinden biridir. Diğer bir özelliği ise, sanat severler ve koleksiyoncular için değerli to-kuş objesi olarak varlığını sürdürmesidir. Belki de günümüzdeki en önemli özelliği, ekslibrisin sanatçı/grafik tasarımcılarının kendilerini ifade etme, hayal dünyalarını ya da algıladıklarını dışı vurma gibi, salt sanatsal kaygılarla üretilmesidir.

Ekslibrisin geleneksel anlamda üretim süreci, ekslibrisi sipariş veren kişi ile üretecek olan sa-natçı veya grafik tasarımcı arasında başlar. Bu başlangıç, sipariş veren kişinin nasıl bir ekslibris istediğine yönelik bilgileri aktardığı andır. Aynı zamanda da tasarımcının sipariş veren kişiyi tanıdığı andır. Bu aşama etkili bir ekslibrisin ortaya çıkması için en önemli aşamadır. Sipariş veren, ekslibris aracılığı ile vermek istediği mesajı bir anlamda sözel olarak kodlar. Bu mesaj, kendisi ya da ismine yapılacak başka birisi hakkındaki özellikleri içeren bilgilerden oluşmak-tadır. Bu bilgiler, kişisel bir takım ilgi alanlarından oluşabilmektedir. Sanatçı, bu bilgileri kendi deneyim ve birikimi ile görsel bir dile çevirir ve ifade eder. Ortaya çıkan ekslibris, iletişim içinde sahibinin (burada sahip sipariş edendir) mesajını ileten bir araç konumunda değerlendirilebilir. Ancak gerçek anlamda bir iletişim aracının verdiği mesaj kadar net değildir.

Sipariş dışında üretilen ekslibrislerde, sanatçı ya da grafik tasarımcı için çalışmayı yaptığı kişinin özellikleri, onun üzerinde yaptığı gözlemler ve o kişiyi nasıl algıladığı önemlidir.

Ekslibris sanat yapıtı olarak değerlendirildiğinde, her sanat yapıtında olduğu gibi iki işleve sahip olması gerektiği gerçeğini unutmamak gereklidir. Bunlar, estetik kaygı uyandırmak ve iletide bulunmaktır.

Eğer alıcı bu iki işlevden birini yakalayabiliyorsa, o sanat yapıtı ile etkileşim ortamına girer. Fakat bu iletişim ortamı, terminolojik anlamından çok farklıdır. Çünkü terminolojik anlamın-da iletişim, iki tarafın da etkin olması ve fikir açısından bir ortak payda üzerinde buluşması ile olasıdır. İletişimde tarafların anlaşmaları, başka bir ifade ile mesajı gönderen tarafın ve alıcı konumunda olan tarafın iletide tam olarak hem fikir olmaları gerekir. Oysa sanatta, iletişim taraflardan birinin etkinliği oranında ayakta kalabilir. Bu ifadeyi açarsak; sanat eseri bir iletişim aracının görevini, bu anlamda üstlenmez. Sanat eseri duragandır. Taraflar ne kadar etkinse sa-nat yapıtı da o kadar iletide bulunabilir. Örnek olarak, bir edebiyat eserini okuyanlar, kesinlikle o eserden bir mesaj alırlar. Ancak alınan bu mesajlar kişiden kişiye değişir. Bu iletiyi etkileyen faktörler eğitim, çevre kısaca yaşananların bütünüdür “Erinç (1995)”. Örneğin, Sıtkı M. Erinç için yapılmış bir ekslibrisi, Erinç'in kendisi ve onunla zaman geçirenler daha iyi anlamlandırabi-ler. Çünkü etkindirler. Tanımayanlar ise ekslibrisi ya da ekslibrisde kullanılan görsel eleman-ları kendi etkinlikleri oranında değerlendirebilirler (Görüntü 4). Bu durumda, sanat yapıtı du-rağan görünür ve izleyicinin etkinliği kadar aktiftir. Bir yapıtı yaratan kişi, kesinlikle bir mesaj vermek için yapıtı oluşturur. Fakat bu mesaj izleyenler tarafından farklı şekillerde alınır. Başka bir örnek; Guernica'yı izleyen bir kişi, Picasso, yaşadığı dönem ve Guernica hakkında bildikleri doğrultusunda yapıttan etkilenir ve anlamlandırır. Sonuç olarak, bir sanat eserini herhangi bir iletişim aracı olarak değerlendirmek yanlış olabilir.

Resim3*

Resim4*

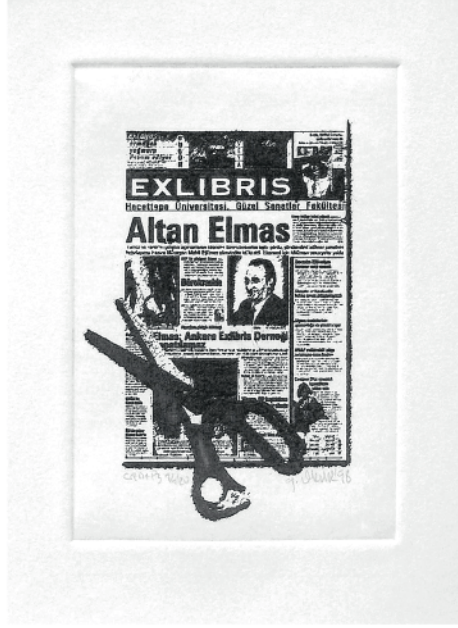
Bir sanat yapıtı sadece anlamsal içerik olarak mesajlar taşımaz. Evrensel anlamda değerlendirildiklerinde, kültürler arası iletişimlerin kuran görsel iletişim araçları gibi değerlendirilebilirler. Örnek olarak, Yunus Güneş'in ekslibrisinde kullanılan 'Başak Tutan Hatti Tanrı' motifi, Anadolu Kültürü hakkında görsel bir bilgi içermektedir. Bu durum kültürler arası bir iletişim sağlamaktadır (Görüntü 4).

Günümüze geldikçe geleneksel işlevinden uzaklaşıp, sanatsal bir kimlikle varlığını sürdürmeye devam eden ekslibris, tıpkı plastik sanat ürünleri gibi koleksiyonları yapılır, değerli objeler gibi korunur, sanat yapıtı olarak değerlendirilir bir durum kazanmıştır. Bir sanat yapıtını herhangi bir iletişim aracı gibi eş tutmak doğru olmaz. Sanat yapıtının izleyici ile kurduğu iletişim, kitle iletişim modelleri ile ilişkilendirilemez. Kitle iletişimi, gönderici tarafından kodlanan bir iletinin bir kanal aracılığıyla alıcıya kesintisiz olarak ulaşması anlamına gelen bir modele sahiptir. Bu ileti alıcıya her ne sebepten olursa olsun ulaşmıyor ya da farklı göndermede bulunuyorsa iletişim başarısız kabul edilir. Ancak John Fiske'nin 'İletişim Çalışmalarına Giriş' adlı kitabında göstergebilim modellerinden söz edilir ki, bu modellerde iletişim, iletilerin gönderilmesinden öte, bir anlamlandırma süreci olarak değerlendirilir. Bu anlamlandırma sürecinde iletinin gönderimi nasıl olursa olsun iletişimin yine de gerçekleştiğine inanılır. Bu süreçteki aksaklıklarda kültürel farklılıkların rol oynadığı ve bu farklılıkların da toplumsal etkileşimler ile ortadan kalkacağı ileri sürülmektedir. Dolayısıyla bir sanat yapıtı olarak ekslibrisin göstergebilim modelleri içerisinde incelenip, değerlendirilmesi daha doğru olabilir. Sanatçı ya da grafik tasarımcı, gönderici olarak değerlendirildiğinde amaçlı veya amaçsız bir mesajı kodlayarak, ürettiği çalışma aracılığıyla bir göndermede bulunur. Alıcı çok geniş bir kitle olabileceği gibi çok özel, küçük bir topluluk da olabilir. Alıcı ya da okur bu süreçte bir etkileşime girmelidir. Yapıttan girdiği bu etkileşimle doğru orantılı olarak mesajlar alır. Eğer etkileşim yoğun olarak var ise iletişim önemli ölçüde gerçekleşmektedir. Aksi durumda doğal bir sonuç olarak iletişim de başarısız olmaktadır. Örneğin, Altan Elmas'ın özel günlerde mesai arkadaşlarına gönderdiği kutlama zarfları -düzenli olarak yaptığı bir davranış- adına yapılan ekslibris için konu olmuştur (Gö-

Resim3: Erinç'i tanıyanlar, O'nun kitaplara olan düşkünlüğünü, O'nun kullandığı kül kutusunu bilirler ve ekslibrisi bu etkileşim sonucunda anlamlandırırılar. Bu etkileşime girmeyen izleyiciler ise hiç şüphesiz ekslibrisi kendi kültürel ve estetik kriterleri çerçevesinde anlarlar (Gökhan Okur C3,1998,45x70 mm).

Resim4: Yunus Güneş tarafından yapılan "Başak Tutan Hatti Tanrı" motifli ekslibris

rüntü 5). Elmas hakkındaki bu bilgiye sahip olmak, izleyici açısından etkileşimin yoğunluğunu belirlemektedir. Bu bilgi ya da etkileşim olmadığında da ekslibris bir sanat yapıtı gibi izleyicisi ile iletişim kurabilmektedir.

Resim5*

Bir iletişim aracı olarak ekslibris, Fiske'nin 'İletişim Çalışmalarına Giriş' adlı kitabında yer verilen Shannon ve Weaver modelindeki araç çeşitlerinden temsili araçlar kategorisinde de incelenebilir. Temsili araçlar, bir metin oluşturabilmek için kültürel ve estetik uzlaşmaları kullanırlar. Bu araçlar temsili ve yaratıcıdır. Sunumsal araçları kaydedebilme özellikleri sayesinde iletişimden bağımsız olarak varolabilirler. Temsili araçların kitap, resim, yazı, fotoğraf, heykel, mimari gibi etkinlikler olduğu düşünüldüğünde her ekslibris de bu etkinliklerin içinde yer alabilir.

Ekslibris göstergelerden oluşan bir anlatımdır. Ayrıca ekslibris, simge ve göstergeleri aynı anda kullanan bir etkileşim yüzeyidir. Bu yüzeyle girilen etkileşim sonucunda göstergelerin anlamlandırılması gerçekleşir. Yüzey üzerindeki 'ekslibris', 'ex' ya da 'bookplate' yazı öğeler simge olarak değerlendirilebilir. Ekslibris kelimesinin anlamı üzerinde önceden bir uzlaşma sağlanmıştır. Bu uzlaşmanın gerçekleşmediği, yani ekslibrisi bilmeyen bir kimse için ekslibris küçük boyutlu bir resim olacaktır. Ayrıca, konulu ekslibrislerdeki simgeler de önceden uzlaşmış olmalıdır. Örneğin; edebiyat konulu bir ekslibris yarışmasında 'ekslibris' ile birlikte 'literature' ibaresinin de yer alması bir gerekliliktir. Belki de yarışma şartnamelerindeki maddeler ile bu uzlaşma gerçekleştirilmiş olmaktadır. Simgelerle birlikte kullanılan göstergeler de ekslibrisin sahibi ya da konusu hakkında göndermeler yapmaktadır. Ekslibrislerde kullanılan göstergeler genellikle belirtiseldir. Belirtisel göstergeler nesnesi ile arasında doğrudan bağlantılı gösterge-

Resim5: Altan Elmas için yapılmış bu ekslibris, sipariş alınmadan, Elmas'ın belirgin bir özelliğinin gözlenmesi sonucu tasarlanmıştır. Elmas, özel günlerde çalışma arkadaşlarına, gazetelerden kesilmiş köşe yazılarından, fıkralardan, fotoğraflardan, bulmacalardan ve küçük hediyelerden oluşan kutlama zarfları gönderirdi (Gökhan Okur, P3, 1998, 75 x 115 mm).

lerdir. Bunlar gerçekte birbirlerine bağlıdır. Örnek olarak Görüntü 6'daki ekslibris, adına yapılan kişinin mesleği ile doğrudan bağlantılıdır. Diş imgesi, Uğur Altınay'ın diş doktoru olduğuna dair belirtisel, bazı yönleriyle nesnesiyle benzerlikler taşıdığı için de görüntüsel göstergedir. Başka bir örnek olarak Görüntü 7'de L.V. Beethoven'in portresi kendisiyle benzerlikler taşıması bakımından görüntüsel, ekslibris sahibinin müzik sevdiğine ya da müzisyenliğine bir gönderme yaptığından dolayı belirtisel bir göstergedir (Görüntü 7).

Resim 6: Diş hekimi Uğur Altınay için yapılmış ekslibris (Gökhan Okur X3, 1997, 48x50 mm).

Resim 7: L.V. Beethoven konulu bir ekslibris (Walter Wuyts X1/X3, 1988, 100x100 mm).

İletişimin gerçekleşmesine yardımcı olan kavramlardan birisi de geri beslemedir (feedback). Geri besleme göndericinin etkin bir iletişim kurmasında başvurduğu önemli bir aşamadır. Ancak geri besleme her tür iletişimde aynı etkide değildir. Kitle iletişim araçlarının bazılarında bu durum gerçekleşemez. Örnek olarak bir derslikte verilen ders sırasında, eğitmen ve öğrenci arasındaki iletişimle, uzaktan eğitim araçlarıyla verilen ders sırasında gerçekleşen iletişim arasında geri besleme açısından pek çok farklılık vardır. Derslikte verilen ders sırasında eğitmen öğrencilerden gelen tepkiler (geri besleme) aracılığıyla dersi daha anlaşılır kılabilir. Uzaktan eğitim anında geri besleme çok sınırlıdır. Fakat geri beslemenin olmaması, iletişimin gerçekleşmemesi anlamına gelmez.

Ekslibrisin kurduğu iletişimde geri besleme, sipariş eden ve sanatçı arasında yüz yüze gerçekleşmektedir. Ancak, sergileme sırasında izleyenlerle sanatçı arasında ilişki bu kadar yakın değildir. Yüz yüze iletişim sırasında geri besleme sürekliktir. Sanatçı aldığı tepkiler sonucu daha etkin bir ileti oluşturabilmektedir.

SONUÇ

Çeşitli iletişim evrelerine sahip olan ekslibris, basılıp çoğaltılması anlamında bir grafik ürün, sergilenmesi ve koleksiyonlarının yapılması anlamında da sanat yapıtı olarak değerlendirilir. Ekslibrisin iletişim evreleri temelde iki aşamada izlenebilir; İlki, tasarımcı ile ekslibris isteğinde bulunan kişi arasında birebir iletişim, ikincisi ise tasarımcının istekte bulunan kişinin verdiği konuları yorumladığı, biçimlendirdiği ve gerek istekte bulunan kişiyle gerekse diğer izleyicilerle paylaştığı andır. İkinci aşamada tasarımcı, ekslibris aracılığıyla izleyiciye bir ileti aktarımında

bulunur. Ancak bu iletinin etkinliği, izleyicinin ekslibrisle girdiği etkileşimle doğru orantılıdır. Etkileşim ne kadar yoğunsa, ileti de o kadar etkin aktarılır.

Ekslibris, yüz yüze iletişim sağladığı sırada belki de enformel bir iletişim yaklaşımı gösterir. Yüz yüze iletişim, tasarımcı ve sipariş veren kişi ya da tasarımcı-sanatçılar veya koleksiyoncular arasında değiş tokuş ilişkisinde izlenebilir. Fakat, ekslibrisi öncelikle gösterge bilimin kavramları içinde değerlendirmek ve iletişim evrelerini bu yönde incelemek daha doğru bir yaklaşım olur.

Eğer, ekslibrisin oluşturduğu iletişim sürecini bir model içinde değerlendirmek söz konusu ise şöyle bir sonuç ortaya çıkar. İsteğe bulunan kişi çevresindeki birçok dışsal gerçeklikle iç içedir. Aynı ortamı ekslibrisi yapan kişi de paylaşır. Sipariş veren kişi, bu dışsal gerçeklikleri algılar ve algıladığı şekilde sanatçıya iletir. Bu iletileri alan ekslibris sanatçısı, benzer gerçekliklerden birebir kendi de etkilendiği için kendi algısının yorumunu da ekleyerek yeni bir ileti oluşturur. Bu ileti artık sadece istekte bulunan kişinin değil, sanatçının da iletisi olur. Ortaya çıkan ekslibris, bir bakıma istekte bulunan kişinin sözel olarak kodladığı mesajın, sanatçı tarafından görsel dile çevrildiği bir araç konumunda ele alınır. Aynı zamanda izleyiciye ulaşan ekslibris, izleyiciyi bir anlamlandırma sürecine iter. Burada unutulmaması gereken en önemli nokta, izleyicinin de benzer dışsal gerçekliklerden etkilendiğidir. Bu etkilenme sonucu algılama, izleyicide de oluşur. Ancak iletinin izleyici tarafından doğru algılanması etkileşimle doğru orantılıdır.

İletişim kavramı, yaygın olarak kullanılan kitlesel iletişimle eş değerlendirilip, anlamı da kitle iletişim araçlarıyla sınırlandırılmaktadır. Oysa iletişim kavramı, yaşamın her anında yaşanan ve hissedilebilen tüm ilişkilerle bağdaştırılmalıdır. İnsanların güne başlarken yüzlerindeki küçük bir tebessümünden, kitleler arası siyasal, sosyal, bilimsel, sanatsal her ilişkiye varana kadar tüm etkinliklerinde iletişim vardır. İnsan kaynaklı olan her şey kültürü oluşturduğuna göre göstergeler, kodlar, iletişimin aktarılması ve alınması toplumsal ilişkilerin bir sonucudur. İletişim, kültürün yaşayan merkezindedir ve onsuz herhangi bir kültür yok olmakla karşı karşıyadır. Dolayısıyla iletişim ve kültür birbirlerinden ayrılmaz bir bütündür.

Sonuç olarak; ekslibris, kültürler arası iletişim kurabilen sanatsal bir etkileşimdir. Tüm sanat dallarında olduğu gibi, ekslibris de kültürler arasında bir iletişim aracı olarak yerini almıştır. Ancak her sanat yapıtında var olması gereken etkileşim, iletişimde ekslibris için bir ön şarttır.

KAYNAKLAR

- ERİNÇ Sıtkı (1995). *Kültür Sanat, Sanat Kültür*, Çınar Yayınları: İstanbul.
- FISKE John (1996). *İletişim Çalışmalarına Giriş* (Çev. Süleyman İrvan), Bilim Sanat Yayınları: Ankara.
- Güneş, Yunus Ekslibrislerim, 2003, <http://mimoza.marmara.edu.tr/~avni/yunus/index.html> (erişim tarihi 21.03.2013).
- İNCEOĞLU Metin (1993). *Tutum Algı İletişim*, V Yayınları: Ankara.
- Lamb, Annete *History of Libraries*, 2013, <http://eduscapes.com/history/beginnings/1300bce.htm> (erişim tarihi 21.03.2013).
- Kahramankaptan, Şefik (1993). "Kitaba Görsel Katkı: Ekslibris" *Gösteri Sanat Edebiyat Dergisi*, Sayı:154, Sayfa: 74-75.
- Kahramankaptan, Şefik (1993). "Kitabın Tapusu: Ekslibris" *Tempo Dergisi*, Sayı:41, Sayfa: 90-94
- Kahramankaptan, Şefik (1993). "Kitaba Mülkiyet Belgesi: Ekslibris" *Art Deco Dergisi*, Sayı:47, Sayfa: 136-139.
- Koşay, Hamit Z. (1977). "Yazı, Kitap Ve Kütüphane Üzerine Düşünceler" *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XXVI. Cilt, Sayı:1, Sayfa: 2, <http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/viewFile/755/1509> (erişim tarihi 21.03.2013).
- Okur Gökhan, *İkide Bir Sanatsal Atölye Çalışmaları*, 2011, <http://ikidebir.tumblr.com/post/13601102614/small-is-beautiful-martin-r-baeyens>, (erişim tarihi 27.03.2013)
- OSKAY Ünsal (2002). *İletişimin ABC'si*, Der Yayınları: İstanbul.
- Pektaş, Hasip (1989). "Ülkemizde Pek Tanınmayan Bir Sanat Dalı: Ekslibris" *Milliyet Sanat Dergisi*, Sayı: 220, Sayfa: 42-44.
- Pektaş, Hasip (1992). "Ekslibris" *Sanat Çerçevesi Dergisi*, Sayı: 166, Sayfa: 43.
- Pektaş, Hasip (1995a). "Ekslibris" *Media Cat Dergisi*, Sayı: 11, Sayfa: 22-23.
- Pektaş, Hasip (1995b). "Ekslibris" *Fotoğraf Dergisi*, Sayı: 1, Sayfa: 2-3.
- PEKTAŞ Hasip (1996). *Ekslibris*, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Prevot, Dominique, *Beethoven ex-libris and ex-musicis* (yılı bilinmiyor), <http://www.lvbeethoven.fr/Portraits/GalleryEx-Libris.html> (erişim tarihi 29.03.2013).
- The municipal museums of St. Nicholas, The historical narrative Share* (yılı bilinmiyor), <http://musea.sint-niklaas.be/exlibris/het-exlibris/het-historisch-verhaal> (erişim tarihi 28.03.2013).
- Yaban, Nesli, Tuğban (2012) "Sanat ve Görsel İletişimin Buluşma Noktası: Ekslibris" *Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, <http://www.yasambilimleridergisi.com/makale/pdf/1356291697.pdf> (erişim tarihi 21.03.2013).

